

„A múlt nem halott idő”

Beszélgetés Reisinger Attilával

Reisinger Attila új könyvvel jelentkezett az idei könyvhéten. *A Lajta menti forradalom* címet viselő, két kisregényt tartalmazó kötet a mosonmagyaróvári sortűz témáját dolgozza fel. A könyv keletkezéséről és a forradalom időszakáról beszélgettünk a szerzővel.

– *A könyv hatvan évvel a forradalom és a sortűz után jelenik meg, a rendszerváltoztatást követően pedig huszonhat évvel. Az első kisregény figurái már idősen emlékeznek vissza a történetekre, a másodikban pedig alig néhány órán át követhetjük a tizenhat éves Miklós történetét. Mondhatjuk, hogy A Lajta menti forradalom az utolsó órák regénye?*

– A forradalom hatvanadik évfordulójára megjelent kötet sűrű szálakkal összekapcsolódó két kisregényt tartalmaz. Talán a tragikus események miatt tűnik az utolsó órák regényének, de az a tizenhárom nap, amíg a vidékünkön a forradalom tartott, a fényes remények időszaka is volt. Az emberek ekkor ismerték meg a szabadság ízét.

– *Melyik kisregényt írta korábban? Nem csupán a puszta időrendiség miatt érdekel ez, sokkal inkább a tartalmi átkötések, a történetek dramaturgiája miatt. Mint ha a két kisregény tulajdonképpen egy lenne, Gion Nándor novellái juthatnak eszünkbe...*

– A *Sötét falevelek* című kisregényt írtam meg előbb, a forradalom 50. évfordulójára készült el. Egy túlélő diák emlékeiből formáltam meg Kardos Miklós alakját. Az ő holttestének megtalálása váltotta ki azt a lincshangulatot, ami a sortűzet követő szombaton a három határőr tiszt megöléséhez vezetett. *A Lajta menti forradalom* című kisregény *Ágnes* fejezetében

utalok is erre, ezzel a szállal is összekötve a két művet.

– *Eltérnek a narratívák is: míg az első kisregény inkább dokumentarista, vallomásos jellegű, addig A Lajta menti forradalom valódi történet, drámaian érzékeltetett stációkkal, már-már filmes látásmóddal, ahol snittről snittre egyre közelebb jutunk a szereplőkhöz és magához a történelmi eseményhez.*

– Az eltérő narratíva oka, hogy *A Lajta menti forradalom* megírásakor tudatosan törekedtem az események lehető legpontosabb ábrázolására. Az első rész, *A fiú* az én emlékeimen alapszik. Az *Ágnes* és *A professzor* fejezetek két túlélő sebesült tüntető visszaemlékezései alapján íródtak. Minden dátum, esemény pontos, a könyvben szereplő nevek valódiak. Az volt a célom, hogy olyan kisregényt írjak, ami forrásanyagnak is alkalmas azok számára, akik a mosonmagyaróvári események iránt érdeklődnek.

– *A forrásanyag pontosságú megalapozottság kapcsán merül fel a kérdés, hogy miért regény, s miért nem tanulmány született a témában? Miért az irodalmi feldolgozás mellett döntött?*

– Valóban, a forradalmi eseményekről írt tanulmány is alkalmas lenne az események feltárására. A jól megírt „irodalmi” szöveg azonban nemcsak információt közöl, hanem az olvasó lelkére is hat: az olvasó rákényszerül, hogy lélekben együttműködjön az író-

val. Valamennyien tanultunk történelmet, de mit tudnánk a hódolt-ság koráról, a végvári harcokról, ha nem olvastuk volna az *Egri csillagokat*? A történelmi regény a múlt egy szeletét dolgozza fel: a történelem a történetben van; a múlt nem halott idő, a regényben a jelenbe kerül. A jól megírt regény mindig bemutatja a cselekvő embert is. Én is ezért írok szűkebb környezetemről. Egy író nem mondhat le arról a kiváltságáról, hogy azokról írjon, akik közé született. Tartozunk ezeknek az embereknek, hiszen ők neveltek fel. Lényegében minden író fogja a múltjának – ez érzékelhető a megírt művekben is.

– *A forradalom kiváltotta lelkesültség a könyv szinte minden során átüt. Mennyire van jelen a mi életünkben ez a fajta elragadtatás?*

– Ma már nehezen érzékelhető olyan lelkesültség, mint amilyen ötvenhat októberében az utcára vitte az embereket. Azt a lelkesedést a szabadságvágy váltotta ki. Még a politikai célok sem fogalmazódtak meg az alatt a tizenhárom nap alatt – mindenki csak a szabadságról beszélt... A szabadság, mint álom, harminchárom évvel később egy gyökeresen megváltozott világban valósult meg; a tudomány, a technika és a pénz

új típusú forradalma hozta el számunkra. A sóvárgott szabadságot a globalizációval együtt kaptuk meg, amely lebontotta ugyan a falakat, de óriásira növelte az emberek és a társadalom közötti távolságot. Kétségtelen, hogy a mai ember is társasági típus, tehát politikai lény, de a túlzott hatalomra szert tett média befolyásolása alá került, és érzelmi megnyilvánulásai egyre inkább ezen keresztül irányítottak.

– *Nem tudom szó nélkül hagyni: ez a feszültséggel teli monochrom látásmód a kor, az események érzékeltetésére szándékoltan választott eszköz volt?*

– Ennek valószínűleg az az oka, hogy elfogult vagyok a történelmi regények javára. A témát tudatosan választom szűkebb környezetből, mivel az a terület, ahol élek, irodalmi művekben még nincs feldolgozva. Sajnos, a történelmi események a mi vidékünkön is tragédiák sorozatát jelentik. Ez hátrózza meg prózám alaphangját. Regényeim, novelláim szereplői feszültségekkel teli életet élnek, és a környezetük ábrázolásához segítségül hívott táj, a fák, az állatok ennek megfelelő jelzőket kapnak. Töreksem arra, hogy a szereplők és világuk egységet mutasson, és a cselekményt, amit ábrázolok, a tájhangulati képek és jelzők is hangsúlyozzák.

– *Az irodalmi feldolgozatlanág mennyire általános jellegű 1956 kapcsán? Milyen okok húzódnak meg véleménye szerint ennek hátterében?*

– Az 1956-os forradalom irodalmi feldolgozatlanága részben annak tudható be, hogy 33 évet kellett várni a kommunizmus összeomlására, így az ellenzéki alkotók többsége akkor már nem élt.

A másik ok talán az lehet, hogy a neves írók közül többen együttműködtek a kádári rendszerrel, támogatott szerzői lettek annak a kornak, ezért most célszerűbbnek látják, hogy a témát illetően „árnyékban maradnak”, és másról írnak. A fiatalabb alkotók jobbra csak felületesen ismerik történelmünk e fontos szakaszát – mivel az új rendszer részéről elmaradt a bűnösök megnevezése és felelősségre vonása –, nem tulajdonítanak neki akkora jelentőséget, mint amit ez a korszak megérdemelne.

– *Az első kisregény három elbeszélőjének visszaemlékezése valódi beszámolókon alapul, vagy itt inkább az átadandó tartalom keresett magának formát?*

– Az első kisregény három szereplője élő személyként emlékszik a forradalomra. *A fiú* fejezet az én emlékeimet tartalmazza. Akkor negyedik osztályos voltam, és én is részt akartam venni a forradalomban. A falvakban úgy tudták, hogy a nagy tüntetés délután lesz, amikor a munkások kijönnek a gyárból, de a MOFÉM gyár munkásai már reggel elindították a tüntetést, és utcára szólították a diákságot is. Így, amikor nagyapával Mosonmagyaróvárra értünk, már minden befejeződött, és csak a mézárálás tényével szembesülhettünk. Még most is előttem vannak az utcákon futkosó, hozzátartozóikat kereső kétségbeesett emberek... Az *Ágnes* és *A professzor* fejezetekben szereplő emberek a mézárálás túlélői – még ma is élnek, a kisregény írásakor többször konzultáltam velük.

– *Van két olyan eleme a regényeknek, amelyek a sortűz eseményeinek megítélésében kulcsfontosságúak lehetnek: az egyik a laktanyaparancsnok és az alezre-des párbeszéde, a másik pedig az*

a pillanat, amikor közvetlenül a sortűz előtt a parancsot végrehajtó Dudás István reggelizik. Álltak rendelkezésre beszámolók, adatok, más információk e jelenetek megírásához?

– A kötetben lévő kisregényekben több helyen is utalok arra, hogy a tűzparancsot nem Mosonmagyaróváron adták ki. Erről a városi és pártvezetők is tudtak, mert Dudás István laktanyaparancsnok tájékoztatta őket. De furcsa módon – amikor vádlottként szerepelt a sortűzperben –, nem mondta el a bíróságon sem, hogy ő kitől kapta a parancsot a fegyverhasználatra. Csak közvetett információkból értesültünk arról, hogy a mosonmagyaróvári sortűz is annak az inváziót megelőző titkosszolgálati tevékenységnek az eredménye volt, amelynek a célja: polgárháborús helyzetet teremteni, hogy a Szovjetunió felszabadítóként léphessen az ország területére. A november 4-e előtti sortűzek mind ezt szolgálták. Az ezt követő sortűzek már megtorló mézárálások voltak.

– *A könyv mottója így hangzik: „Aki megbocsát, Istenhez hasonló”. Ez a megbocsátás szinte lehetetlen nehézségére, vagy inkább annak felemelő, felszabadító erejére utalás?*

– Szörnyű teher ez a mézárálás a mi nemzedékünkön, hiszen vannak még túlélők, és az áldozatok hozzátartozói sem felejtenek. Száznál több halott, kétszáznál több sebesült feküdt a laktanya előtti téren. Az okokat, a bűnösöket keressük, de nem találunk megnyugvást. Talán a megbocsátás segítene ebben, hiszen az Írás is azt mondja a bűnről: „ami elengedett, az nem létezik többé...” Tegyük rá kísérletet.

Nemes Attila